

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת תולדות תשפ"א שנה שנייה גליון 61

בעניין אם עקר רגליו דהיינו הסח הדעת בהלל ומגילה חוזר לראש

רגליו מפרשה ראשונה ומ"מ אינו חוזר לתחילת הפרשה, ומבואר דב"ק"ש לא אמרין דעקר רגליו חוזר לראש, ולפ"ז הוא הדין בהלל ומגילה אינו חוזר לראש.

וצ"ע מ"ש ברכת המזון שברש"י מבואר שבעקר רגליו חוזר לראש וכן בראב"ד בהשגות כתב דרך בסיים הטוב והמטיב חוזר לראש ולגבי ק"ש לא סברי כן, ואפשר שהחמירו בברכה"מ כתפלה כמבואר בשו"ע סימן קפ"ג ס"ק ח' שדיני ההפסקות בברכה"מ הוא כתפלה אבל בשאר מצוות לא אמרו כן וצ"ע.

יבואר אם במגילה כשהשמיט תיבה וגמר המגלה אם חוזר לראש

והעירני חכם אחד שליט"א שכתב"ל סימן תר"צ ס"ד כתב בהשמיט תיבה אחת במגילה שחוזר וקורא בברכה שהרי הסיח דעתו מקריאתה ולכן חוזר ומברך אבל כתב שם וז"ל אכן אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאה [וה"ה בשמיעה] לדעת כל הפוסקים הנ"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה, עכ"ל, ומבואר דס"ל שאף שהסיח דעתו מן הקריאה שהרי חוזר ומברך מכל מקום אינו מפסיד הקריאה בזה, ומבואר דעקר רגליו והסיח דעתו מן הקריאה אינו חוזר לראש.

אמנם נראה דוודאי אין כוונתו לזה אלא דכוונתו שגם בתיבה שאינו מפסיד הקריאה חוזר משום שכל תיבה שחיסר מעכב את הקריאה אבל אפשר שחוזר לראש משום שחשיב כעקר רגליו שחוזר לראש.

וכן מבואר שם בבה"ל בלשונו וז"ל ועתה נבאר בקצרה לדינא הנה לכתחלה בודאי יש להגות כדעת ה"א דהיכא שהענין משתנה כגון מן נפל נפל ומן יושב יושב דחוזר וקורא על הסדר אפילו היכא דסיים כל המגילה וכמו שכתב הפר"ח דהעיקר כה"א ומ"מ כיון שהמחבר תלה ד"ז בשתי דיעות כלשון הטור יש לנקוט דחוזר ואינו מברך אכן אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאה [וה"ה בשמיעה] לדעת כל הפוסקים הנ"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה אכן בה"א חשש לדעת הרא"ז וכתב דתיבה שאין מפסיד הקריאה חוזר ואינו מברך וע"ש דאפילו חסר אות אחת בקריאתו יחזור, עכ"ל, ומבואר להדיא שכוונתו שחיסר תיבה שאין מפסיד הקריאה היינו שאינו מחסר בהבנת הקריאה ולא שלא הפסיד הקריאה שקרא כבר דאפשר דשפיר הפסיד הקריאה שקרא וחוזר לראש.

והנה בשופר שאמרו שמע תשע קולות בתשע ביום יצא ובפשיטות משמע אפי' שהסיח דעתו מהתקיעה שהרי הפסיק הרבה ביניהם ומכל מקום בשהה כדי לגמור את כולה לדעת הרמ"א חוזר לתקוע מתחלה [יעויין בביתאור הלכה סימן תקפ"ח שכתב היכי משכחת לה ששהה כדי לגמור את כולה] אבל מכל מקום משמע שגם בהסיח דעתו לא מעכב.

אמנם אינו מוכרח דאפשר דאירי התם שלא הסיח דעתו מן התקיעה אבל במקום שהסיח דעתו מן התקיעה חוזר לתקוע מתחלת הסדר שהרי הוא כעקר רגליו וחוזר לראש.

ויעוי' בספר שלמי תודה סימן כ' שכתב בשם מרן הגר"ז קרליץ זצ"ל שבעקר רגליו בהלל ומגילה אינו חוזר לראש, ובספר בר אלמוגים עמוד שס"ב הביא מה שנחלקו בזה גדולי ההוראה, ונראה שהיה דעתו שלא לחזור לראש אלא בתפלה ובברכת המזון.

שוב הראוני מה שכתב באגן הסהר חלק ג' אות ו' שהביא ראיה ממש"כ בשו"ע בשם הכל בו שאם פסק בפרשת פרה ולגר הגר בתוכם חוזר וקורא מתחלת הפרשת פרה ונראה שגם בקריאה חוזר לראש בעקר רגליו והפרי חדש תמה בזה אמאי חוזר לראש ואינו חוזר למקום שפסק ובמגן גבורים כתב שהוא משום הסח הדעת כמו עקר רגליו וצ"ע, ויעויין שם שהאריך הרבה בזה.

בעניין ספיקא דרבנן לקולא אם התחיל במצוה

אמנם כתב ברבינו יונה (ברכות דף ט' בדפי הרי"ף) בהא דאמרו שחוזר למקום שטעה דהיינו למקום שבוודאי כבר קרא כדי שלא יהא ספק בקריאתו, והקשה לשמואל

הנה בשמונה עשרה קי"ל דכל היכא שטעה בתפלה ועקר רגליו חוזר לראש ולא מהני לחזור לאותה ברכה שטעה בה, וכן בברכה"מ כתב הרמב"ד דטעמא דטעה ולא הזכיר של יו"ט או שבת בברכה"מ והתחיל בברכת הטוב והמטיב חוזר לראש הוא משום דחשיב כעקר רגליו דחוזר לראש, והרא"ש פליג עליה וכתב דהטוב והמטיב לא גרע מרגיל לומר תחנונים דלא חשיב כעקירת רגלים, ולהכי כתב דטעמא דחוזר לראש הוא משום שכל הברכות חשיבי כאחת, ומבואר דס"ל נמי דמהני עקירת רגלים בברכה"מ אלא דס"ל דגם כשהתחיל הטוב והמטיב לא גרע מאמירת תחנונים ולהכי לא חשיב כעקירת רגלים, והיינו דעקר רגליו בברכה"מ דינו כעקר רגליו בתפלה, ויש להסתפק אם גם בהלל ומגילה דינו שחוזר לראש בעקר רגליו.

יבואר דכמו שבששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש הכי נמי בעקר רגליו אינו חוזר לראש

ושמעתי מידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א דבכל מקום שכששהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש נראה שגם בעקר רגליו חוזר לראש שהרי חזו"ן דבעינן שהכל יהיה כחטיבה אחת והכי נמי כשעקר רגליו הוא כהפסק שאינו כחטיבה.

ולדבריו ספיקא דידן יהא תלוי בפלוגתת הרי"ף והרמב"ם לענין דינא דשהה כדי לגמור את כולה שחוזר לראש דסבירא להו דלא נאמר דין זה אלא בתפלה, והיינו דרך בתפלה בעינן שיהא הכל כמקשה אחת ולא יהא הפסק באמצע, ולכן י"ל דגם עקר רגליו חוזר לראש שבעקירת רגלים הרי הפסיק את התפלה ולהכי חוזר לראש, וא"כ במקומות שגם בשהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש הרי לא בעינן שיהיו נקראים כמקשה אחת אלא אפי' כשקראם בהפסק יצא יד"ח, וא"כ גם כשעקר רגליו או הסיח דעתו מהם אינו צריך לחזור לראש.

אבל לדעת הרא"ש והתוס' דס"ל דגם בק"ש והלל ומגילה אמרין שבשהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אלא דבעינן שהה מחמת אונס כדי שיהא הפסק ורק בהכי הוי הפסק, ולדידהו יש לומר דהכי נמי כשעקר רגליו חוזר לראש שהרי בעינן שלא יהא הפסק באמצע קריאתם וא"כ הכי נמי בהסיח דעתו באמצע קריאתם חוזר לראש.

יבואר דלענין ק"ש היכן שטעה אינו חוזר אלא למקום שטעה ולא לראש הפרשה אע"פ שעקר רגליו

ולכא'ו' יש להביא ראיה מן"ש דאיתא במשנה ברכות דף ט"ו קרא וטעה יחזור למקום שטעה ובגמ' ברכות דף ט"ז טעה ואינו יודע היכן הוא עומד חוזר למקום שטעה דהיינו למקום שיוודע בודאי שכבר אמר, ובתוס' שם כתבו שאם יודע היכן טעה חוזר למקום שטעה, ובמ"ב (סימן ס"ד ס"ק ו') כתב דמה שחוזר למקום שטעה הוא אפילו אם לא נזכר שדילג הפסוק מפרשה ראשונה רק עד אחר שאמר גם פרשה שאחריה אפי' די במה שיאמר מן הדילוג עד סוף הפרשה ראשונה דסדר הפרשיות אין מעכב, ומבואר דאינו חוזר לתחלת הפרשה אפי' שכבר עקר לפרשה שאחריה.

ואע"פ שלא עקר מן"ש לגמרי שהרי לא גמר פרשה שניה אבל הרי בברכה"מ איתא בגמ' (ברכות דף מ"ט) שאם טעה ולא אמר רצה ונזכר אחר שהתחיל הטוב והמטיב חוזר לראש וברש"י פירש משום דהוי כעקר רגליו דחוזר לראש שהרי סילק מברכות דאורייתא, וגם הראב"ד ס"ל דבעקר רגליו חוזר לראש אלא דהראב"ד בהגהות בפ"ב מברכות ס"ל דעקר רגליו בברכה"מ חוזר לראש אינו אלא בגמ' ברכה"מ לגמרי שאם רק התחיל הטוב והמטיב לא חשיב עקר רגליו שהרי הוא כתחנונים, ולדברי רש"י הנ"ל הכי נמי גבי פרשה שניה דהרי פרשה שניה להרבה ראשונים אינו אלא דרבנן ולא גרע מהטוב והמטיב דחשיב כעקר רגליו וחוזר לראש והרי גם להרמב"ם בהתחיל הטוב והמטיב חוזר לראש משום דהוי כעקר רגליו כמבואר במגיד משנה, והכי נמי חשיב כעקר

הנה בנסתפק אם עקר רגליו האם חוזר לראש, י"ל דדינא דעקר רגליו חוזר לראש אינו אלא מדרבנן, ובמקום ספק שאפשר שלא עקר רגליו לא מחייבין ליה לחזור לראש.

דס"ל דספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן אמאי חוזר וקורא, ובאמת הרי פרשה שניה אינו אלא דרבנן לכולי עלמא ואמאי חוזר למקום שטעה ולא אמרין ספיקא דרבנן לקולא, וכתב דהיכא שלא קרא כלל אינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן, אבל כשהתחיל לקרוא אפילו שמואל מודה שאם טעה יש לו לתקן כיון שהתחיל.

וא"כ הכי נמי בספק אם עקר רגליו חוזר לראש כיון דהוא התחיל לקיים המצוה וכל זמן שהתחיל במצוה חוזר לראש גם בדרבנן, עליו לחזור לראש.

יבואר דבנסתפק היכן הוא עומד בתפלה חוזר למקום שמסופק לו אע"פ שהוא ספק ברכה לבטלה

וראינו בספר אשר לשלמה (מועד סימן ו') שכתב דבר נפלא ליישב מה שכתבו האחרונים דהיכא שנסתפק היכן הוא עומד בתפלה שחוזר למקום שברור לו שאמר וחוזר הברכות שלא אמר מספק, וכמו שמשמע באור זרוע שהובא בקהלות יעקב ברכות סימן י"ז אע"פ דספיקא דרבנן לקולא מכל מקום כל היכי שהתחיל במצוה הרי הוא חייב לחזור ולברך ברכות אלו מספק וא"כ שפיר חוזר למקום הברור.

והנה בביאור הלכה (סימן קפ"ח ס"ו) כתב בשם הברכי יוסף וז"ל אם נרדם בבמה"ז ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש במה"ז אם לא שידע בודאי שאמר איזה מהברכות שאז אינו חוזר אלא למקום שמסתפק עכ"ל, ובספר שעורי מרן הגריש"א על ברכות דף ט"ז הקשה דמסתמך דבריו נראה שאפי' באכל כוית ולא אכל כדי שביעה גם כן חוזר למקום שמסתפק אם בירך ולכאורה אינו מחוייב בברכה"מ אלא מדרבנן ואמאי לא היה ספק דרבנן לקולא.

ולכאורה מוכרח דס"ל כרבינו יונה דכל שהתחיל במצוה דרבנן ונסתפק אם גמרה לא אמרין ספיקא דרבנן לקולא ולהכי כל שנסתפק אם בירך ברכה אחת מן הברכות חוזר ומברך אותה*.

ואין לומר דלא אמר רבינו יונה אלא בק"ש אבל בברכות או בשמונה עשרה שיש בזה ספק ברכות לבטלה אינו חוזר ומברך מספק שהרי בגדון דידן הוא ספק ברכות ואפ"ה חוזר ומברך וצ"ל דכל שמחוייב לחזור ולברך אין בזה משום ברכה לבטלה והכי מוכרח שהרי בספק בירך ברכת המזון חוזר ומברך דהוי ספיקא דאורייתא ואע"פ שהוא ספק ברכה לבטלה וכבר הקשו כן התוס' בר"ה דף ל"ג ותיירצו דברכה לבטלה אינה אסורה אלא מדרבנן אבל להרמב"ם דנראה מפשטות דבריו שהוא אסור מן התורה היכי מברכין מספק ברכה"מ הרי הוא ספק ברכה.

וכבר הקשה כן הנשמת אדם כלל ה' הלכה א' לדעת הרמב"ם דאיסור ברכה לבטלה הוא דאורייתא מדוע כתב הרמב"ם דספק אם בירך ברהמ"ז חוזר ומברך הרי יש כאן ספק איסור ברכה לבטלה דאורייתא ונדחק בזה טובא, ובפשיטות צ"ל כמש"כ בתשובות רעק"א תשובה כ"ה דכל האיסור הוא אינו אלא כשמברך ברכה לבטלה משא"כ כשהייב לברך מחמת ספק דאורייתא אין זה לבטלה כלל כיון שכך הוא דינו ואין כאן אפי' ספק איסור ברכה לבטלה.

ומעתה הכי נמי כן הוא גם בספק ברכות דרבנן מאחר שנתבאר מדברי רבינו יונה דאחרי שכבר התחיל במצוה אין לו להמשיך עד שיתקן הספק כיון שצריך לתקן הספק אין בזה איסור ברכה לבטלה דכל הדין ספק ברכות להקל הוא רק כשאינו חייב בברכה ופשוט.

יבואר בספק היכן עומד בברכת ק"ש אם חוזר מספק

ובגליון רעק"א על השולחן ערוך סימן ס"ד כתב לדון במי שאמר בשחרית בברכות ק"ש הגבור והנורא ואינו זוכר האם הוא בברכת יוצר אור שאומרים הגבור והנורא קדוש הוא או באהבת עולם שאומרים כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו, (ולנוסחא אשכנז אין אומרים באהבה רבה אלא הגדול והנורא) וכתב בשם הגהת ורדים שאף שמצאנו בק"ש שאפילו בפרשה שניה שהיא דרבנן חייבוהו חכמים לחזור לא החמירו עליו אלא מטעם שאין שם הזכרת שם שמים לבטלה אבל לחזור על ברכה מחמת ספק זה לא מצאנו, והגרע"א בגליון או"ח סי' ס"ד הביאו והביאו משו"ת פרי הארץ או"ח סי' ג' שנחלק על הגינת ורדים והגרע"א כתב שנלענ"ד כדעת בעל הג"ו שלא לחזור.

אכן מדברי הברכי יוסף שהובא בביאור הלכה לחזור בספק ברכה"מ ומשמע דאפי' באינו חייב בברכה"מ אלא מדרבנן נראה דס"ל גם בברכות כרבינו יונה וכמשנ"ת.

ובאמת הוא פלא שהרעק"א בסימן ס"ד כתב כסברת רבינו יונה מעצמו שכתב בטעמא דחוזר ולכתבתם שבפרשה ראשונה מספק וז"ל וההיא דסי' ס"ד צ"ל כיון

דעדיין עוסק בק"ש צריך לתקן שיהיה הכל כראוי, עכ"ל, ומבואר דס"ל כסברת רבינו יונה וא"כ צ"ע למה ס"ל בסימן ס"ד דלא יחזור לברך ברכה ראשונה של ק"ש מספק הרי כל שעוסק במצוה דרבנן חוזר למקום הברור.

ואין לומר דלא ס"ל להרעק"א לומר כן בברכות משום דהוי ספק ברכה לבטלה שהרי הרעק"א בתשובה כ"ה אסברה לה בטוב טעם אמאי בספק דאורייתא חוזר ומברך ולא חיישין לברכה לבטלה משום שכל היכא שמוחייב בברכה אינו חשוב כברכה לבטלה.

יבואר שסברת רבינו יונה אינו אלא בעוסק במצוה דרבנן אבל בסיים לא אמרין ספ"ד לחומרא

ולפ"ז נראה דמש"כ רעק"א לגבי המסתפק אם עומד בברכה ראשונה של ק"ש או של ברכה שניה אינו חוזר אלא לברכה שניה נראה דס"ל דסברא זו דהתחיל במצוה דרבנן חייב לחזור מספק אינו אלא בלא גמר הברכה והמצוה שעוסק בה וכן נראה מלשון הטהור שכתב כיון שעדיין עוסק בק"ש צריך לתקן, עכ"ל, אבל בגמר המצוה ומסתפק אם קיימה דמי לספק קרא ק"ש שאינו חוזר וקורא א"י ק"ש דרבנן, ולהכי כיון שמסתפק שמוא גמר וסיים ברכה ראשונה אינו חוזר ומברך ברכה ראשונה של ק"ש אבל כל שעומד באמצע שמונה עשרה כיון שהברכות מעכבות זה את זה הרי זה חוזר למקום שברור לו שאמר משום שכל שעומד באמצע המצוה דרבנן ואכתי חייב במצוה חייבוהו חכמים לעשותה בשלימות באופן מבורר שקיימה הברכה.

אלא שהעירני הבה"ח מרדכי לייב פרנקל נ"י אמאי בק"ש חוזר לכתבתם שבפרשה ראשונה הרי שמוא גמר פרשה ראשונה ואינו עוסק בה ולמה יחזור לקוראה ואפשר דכולהו פרושיות של ק"ש כאחת ניהו וכל שלא סיים ק"ש אכתי לא גמר מצוותו ולא דמי לברכות ק"ש ואכתי צ"ע.

והנה בספק עקר רגליו יש להסתפק אם גם בזה חוזר לראש מספק שהרי ספק שמוא סיים הברכה ובוה כבר אינו באמצע הברכה וכל שאינו עוסק בברכה אינו מחוייב לחזור ולברכה גם לרבינו יונה.

אמנם נראה מדברי השאגת אריה בסימן י' שדייק מלשון רבינו יונה כיון שהתחיל דגם מי שספק לו על המילה האחרונה של פרשה שניה כיון שהתחיל חייב לסיימה וכן מתבאר לפי הבנת הצ"ח בדברי רבינו יונה שהוא משום שהתחיל הוי כנדר לעשותה והוי כספק דאורייתא.

אמנם באור שמוא פ"א מהל' קר"ש הביא לדברי השאגת אריה וחלק עליו וכתב שעל כרחק צ"ל שתלמידי רבינו יונה קצרו בלשון תשובתו ואין כונתו כיון שהתחיל אלא עיקר הכונה שהתחיל ועדיין אוהו באמצע הקריאה דבזה היות וחייב בהמשך הפרשה בודאי אין לו לעשותו באופן המסופק אלא לדאוג שיהא בזה קיום ודאי ע"כ. ונראה מדבריו שכונתו כמו שכתב הרעק"א שכל זמן שהוא עוסק במצוה דרבנן חוזר על הספק.

יבואר דבספק אמר יעלה ויבוא אינו חוזר מספק ואמאי לא דמי למש"כ רבינו יונה

ויש להעיר ממש"כ הרמ"א סימן תכ"ב בשם הכל בו בדיון יעלה ויבא בתפילת ר"ח אם הוא נסתפק אם הזכיר או לאו אינו צריך לחזור וטעמו דכיון שאין עוברים שלוש יום שאין מזכירין בו יעלה ויבא אין זה חזקה שלימה לומר שבדאי לא הזכיר וע"כ אינו חוזר ומתפלל מספק ולהלכה לא נקטין כן וכדאיתא במ"ב שם בשם רוב הפוסקים, אבל מבואר מדבריהם דבמקום ספק אינו חוזר והרי התחיל להתפלל וספק אם התפלל כדיון למה לא יחזור לסברת רבינו יונה דבכל ספק דרבנן אמרין דכל שהתחיל ועוסק בה הרי הוא חוזר מספק, ומבואר דלא ס"ל כסברת רבינו יונה הנ"ל.

ובדוחק יש לדחות דהכל בו מיייר כשכבר סיים תפילתו ומש"ה בספק א"צ לחזור וכדיון ספק התפלל דא"צ לחזור ולהתפלל אבל כל שהוא עדיין באמצע התפילה חייב לחזור למקום הספק אבל ממה שלא הזכירו הכל בו והרמ"א חילוק בזה נראה דבכל גוונא ס"ל דאינו חוזר וע"ע.

ובני יקירי הגאון ר' יעקב שליט"א העירני דאי נימא דהזכרה אינה מגוף התפלה להכי אינו חייב לחזור מספק דלא חשיב כהתחיל במצוה ונסתפק באמצע עשייתה אם צריך לחזור ולומר תיבה שהשמיט שהרי התפלה היא תפלה גם בלא אותה הזכרה ולהכי אינו צריך לחזור מספק אבל קשה לומר כן שהרי בוודאי הוא חסרון בתפלה כמו שנתבאר כמה פעמים וא"כ קשה למה לא יחזור.

וכן יש להעיר ממש"כ הרשב"א בתשובה ל"ה שבספק אם מהני תיקון המלך הקדוש תכ"ד שאמר הקל הקדוש כתב שמספק שב ואל תעשה ולכאורה כיון דבהתחיל מצוה דרבנן צריך להחמיר בספיקו לעשותו כדיון א"כ היה צריך לחזור לראש מספק ואפשר דבספיקא דדינא לא אמרין כן וצ"ע.

מדרבנן אי"צ לחזור עכ"ד, ולכאורה לרבינו יונה הרי צריך לחזור על ברית ותורה גם אם אין חייבים בזה אלא מדרבנן ואי נימא שכשגמר ברכה"מ אינו חייב לחזור אפשר דאיירי בהכי וצ"ע.

ובאמת אם נמצא דבאלא אמר יעלה ויבוא אין חסר לו אלא הזכרה אבל לא חסר בעצם התפלה, א"כ אמאי במסר בתוך תפלתו שלא אמר יעלה ויבוא חוזר לומר רצה ואמאי לא יגמור תפלתו

בעניין מה שכשחוזר לראש אינו חוזר לומר ד' שפתי תפתח נראה שעדיין עומד הוא בתפלה

בגליון הקודם ביארנו שהחזר באמצע התפלה לתחילת התפלה אינו חשוב כעקירת רגלים משום שאינו צריך לומר ד' שפתי תפתח שנית ומוכרח שגם כשחוזר לראש הרי הוא חשוב כעומד בתפלה.

והנה בעמק ברכה סימן א' בהלכות תפלה כתב לבאר אמאי בתפלה כל זמן שעוסק בתחנונים לא חשיב עקר רגליו ובברכת המזון חשיב עקר רגליו גם אם עדיין לא בירך ברכה רביעית, וכתב וז"ל, ולענין נראה עפ"מ ששמעתי בשם מרן הגר"ח הלוי מבריסק ז"ל בביאור דברי הרמב"ם בפ"ד מתפלה הט"ו שכתב שם וז"ל כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלי כוונה חוזר ומתפלל בכוונה וכו' כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה עכ"ל, ומדסתם דבריו משמע דכוונת הלב מעבך בכל התפלה וזה סותר למה שכתב לקמן רפ"י דאם כיוון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך.

ואמר הגר"ח ז"ל דאיכא תרי מיני כוונות חדא כוונת פירוש המלות והענינים ועוד איכא כוונה שצריך לכוין כאילו שכינה נגדו והנה הכוונה של פירוש המלות אינה אלא תנאי בתפלה אבל בלי כוונה זו ג"כ מיקרי תפלה וע"כ סגי בזה שיכוין בברכה ראשונה אבל הכוונה של שכינה נגדו אינה רק תנאי בתפלה אלא זהו כל ענין התפלה מה שהוא עומד לפני השכינה דאל"ה לא מקרי תפלה כלל וע"כ צריך כוונה זו בכל ה"ח ברכות משום דבכל ברכה שיחסר כוונה זו יחסר שם תפלה על ברכה זו ולא יצא כלל ידי תפלה וזהו שכתב הרמב"ם כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ומפרש כיצד היא הכוונה שיפנה לבו ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה ודוקא כוונה זו צריך בכל התפלה אבל הכוונה של פירוש המלות אינו צריך אלא בברכה ראשונה ובהוה הוא דמיירי לקמן בפ"י עכ"ד הגר"ח ז"ל ועתה ראינו שכבר נדפס בחיבורו ביתר ביאור.

בעניין התחיל לברך ברכה ואמר ברוך אתה ד' אם יכול להמשיך הברכה בתחלת שמונה עשרה

נשאלתי אם התחיל לברך ברכה ואמר 'ברוך אתה ד' אלוקינו' שאינו יכול לומר למדני חוקיך ונזכר שאינו צריך לברך האם יכול להמשיך הברכה בתחילת שמונה עשרה ואמר ואלוקי אבותינו ויצל מברכה לבטלה ואם אינו צריך להתפלל באותה שעה יתפלל נדבה.

וכיצד בזה שמעתי באחד שהתחיל ברכת הלל במקום חזרת הש"ץ אם יכול להמשיך אותה ברכה כתפלה.

ולכאורה יש להביא ראיה ממש"כ בשולחן ערוך סימן רו סעיף ו' וז"ל נטל בידו פרי לאוכלו ויברך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אף על פי שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון וצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו

נשאלתי במי שנכנס חתול לתוך ביתו ורוצה להבריחו ממנו ומניח לפניו חלב מחוץ לבית כדי שהחתול יצא מן הבית האם מותר לעשות כן בשבת שהרי אסור להאכיל בעלי חיים שאין מזונותם עליך.

נראה פשוט שמותר שהרי מה שאסרו להאכיל בעלי חיים בשבת הוא משום מירחא שלא לצורך אבל כשטורח לצורך עצמו כדי להוציא הבעלי חיים מביתו אינו חשוב מירחא שלא לצורך אלא מאכילם לצורך עצמו וביותר דבאמת אינו רוצה להאכילם אלא להוציאם וכשיצאו הרי הוא יכול ליקח מהם החלב שלא יאכלו וא"כ הנהגת החלב אינו לצורך אכילתם כלל אלא שאינו מחוייב לקחת החלב משם שהרי מה שהניח שם החלב היה בהיותו לצורך עצמו ולהכי שרי להניחם שם שיאכלו.

בעניין מי ששכח טו"מ והשלימו אחר שומע תפלה ואח"כ שכח יעלה ויבוא אחר שאמר ברוך אתה ד' אם יאמר למדני חוקיך

העידני ידידי הגאון ר' יואל כהן שליט"א במי ששכח טו"מ והשלימו אחר שומע תפלה קודם שהתחיל רצה ואח"כ שכח יעלה ויבוא ונזכר אחר שאמר ברוך אתה ד' של המחזיר שכינתו לציון שכתב המ"ב סימן קי"ד שיאמר למדני חוקיך משום שאע"פ שהשו"ע פסק כהראב"ה שיכול להשלים יעלה ויבוא לאחר שגמר רצה קודם שהתחיל מודים, מכל מקום כיון שהרבה ראשונים פליגי בזה לכן עדיף שיאמר למדני חוקיך ויחזור ויאמר יעלה ויבוא ויגמור הברכה כדין.

אבל בנדון דידן שהרי השלים טו"מ לאחר שסיים ברכת שומע תפלה וא"כ תפלתו אינו עולה אלא לשיטת הראב"ה שהרי החולקים על ראב"ה ס"ל דצריך לחזור לשמע קוליו ואם עקר רגליו חוזר לראש שהרי לא אמר טו"מ בתוך הברכה וא"כ הרי להראב"ה יכול לומר יעלה ויבוא אחר שסיים המחזיר שכינתו לציון אלא שמשום שהיישין להחולקים על ראב"ה להכי אמרין שיגמור למדני חוקיך אבל בזה דבאל"ה אין תפלתו כשירה אלא לראב"ה א"כ שפיר יגמור הברכה ויאמר יעו"ב אחר המחזיר שכינתו לציון.

אכן נראה שדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים הדנה ביו"ט שחל בשבת ושכח להזכיר של שבת בתפלתו ושם התפלל מעין שבע שיוצא בזה תפלת שבת כמש"כ השו"ע סוף סימן רס"ח אם יוצא בזה גם ביו"ט שחל להיות בשבת ושכח של שבת בתפלתו משום דבפשוטו הרי התפלל גם תפלת יו"ט וגם תפלת שבת אבל אפשר דביו"ט שחל להיות בשבת ולא הזכיר של שבת או שלא הזכיר של יו"ט אינו יוצא בתפלה זו כלל.

ולא תהא ברכה לבטלה ויחזור להתפלל שנית בהזכרת יעלה ויבוא וע"כ דבאל יעלה ויבוא הוא תפלה חסירה ואסור להתפלל בלא יעלה ויבוא ולהכי חוזר לרצה ואומר יעלה ויבוא, והדברים ארוכים.

ולפ"ז נראה דהא דאמרין דברגלי לומר תחנונים אחר תפלתו או לא עקר רגליו דלא מיקרי עדיין גמר תפלתו כל זה לא שייך אלא בתפלה דוקא שענינה הוא שכינה נגדו וע"כ אם אומר תחנונים או לא עקר רגליו עדיין עומד הוא לפני השכינה והוי הכל תפלה אריכתא אבל לענין ברכות מכיון שגמר נוסח הברכה אף שמוסיף אחריה דברים שוב לא מיקרי עוסק בברכה ומה שמוסיף אינה ברכה אלא דבר אחר, ע"כ דבריו הנפלאים.

ולפ"ז כל היכא שאין צריך לומר ד' שפתי תפתח שנית הרי הוא חשוב כעומד לפני המלך ולא חשיב כעקר רגליו ולכן גם אם התחיל בטעות מתחילת שמונה עשרה לא חשיב עקר רגליו.

יבואר אם ד' שפתי תפתח בעי לאומרה בזמן תפלה או אפשר להקדימה קודם זמן תפלה ויש לעיין אם פסוק יהיו לרצון שאומר בסוף התפלה אם צריך להיות בזמן תפלה וכן פסוק ד' שפתי תפתח שאומר לפני התפלה אם יכול להיות קודם לנץ החמה אע"פ שממתינן אחר כך להתחיל התפלה עד הנץ החמה וכן היה נוהג הגאון הגדול ר' חיים פינחס שיינברג זצ"ל שהיה רוצה להתפלל בנץ הנראה והתחילו להתפלל כמניין קודם אותו נץ ולכן התחיל ד' שפתי תפתח קודם הנץ ונראה מדבריו שפסוקים אלו אינם כחלק מן התפלה ואין צריך להיות בזמן התפלה אלא כהקדמה לתפלה וסגי בזה בשביל סמיכות גאולה לתפלה.

ולפ"ז אע"פ שאינו צריך לומר ד' שפתי תפתח שנית אכתי אינו ראייה שהוא עומד בתוך התפלה שהרי אינו כחלק מן התפלה אלא כהקדמה לתפלה וא"כ אפשר דחשיב כעקירה מן התפלה אם התחיל שמונה עשרה שנית.

וכבר בספר פניני תפלה ממרן הגריש"א זצ"ל שאם התחיל לומר יהיו לרצון אחר תפלתו אפשר דהוי כעקר רגליו הגם שלא סיים לומר יהיו לרצון שהרי סיים תפלתו, ובקשה זו אינו אלא כבקשה אחר התפלה ושפיר חשיב כעקר רגליו וצ"ע.

לעולם ועד על שהוציא ש"ש לבטלה, ואם אמר כשנפל ברוך אתה ה', ולא אמר אלקינו, יסיים ויאמר למדני חוקיך שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא ש"ש לבטלה, עכ"ל, ומשמע שאם אמר אלקינו אין לו תקנה ולכאורה יש לו תקנה שימשיך בשמונה עשרה ובאמת יכול להמשיך בברכת השחר וכדומה שאינו ברכת הנהיג אבל כשאין לפניו אפשרות לברך ברכה אחרת אומר בשכמל"ו אבל תפלה הרי לעולם יכול להתפלל ולמה לא יגמור הברכה בתפלה.

ונראה שאינו יכול להמשיך ברכה שהתחיל שלא בתורת תפלה ולעשותה כתפלה שהרי תחלת הברכה לא היה בעמידה לפני המלך וכל שאין לתחלת הברכה תורת תפלה אינו יכול לעשותה לתפלה ופשוט.

בעניין להאכיל בעלי חיים של הפקר בשבת לצורך המאכיל

אבל אם רוצה להאכיל בעלי חיים משום שנהנה מלהאכילם שיש לו קורת רוח מהנאתם נראה שזה בכלל מה שאסרו חכמים שהרי למעשה הוא טורח להאכילם לבעלי חיים שאין מזונותם עליך ולהכי אסור.

והנה בשבת שירה כתב המגן אברהם סימן שכ"ד הובא במ"ב שם ס"ק ל"א דאין להניח פרוזי לחם לפני העופות שיאכלו שהרי אין מזונותם עליך, ובערוך השולחן סימן שכ"ד ס"ג אבל נ"ל דמנהג ישראל תורה שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה וא"כ הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה ויש מי שכתב כיון דכוונתנו לשם מצוה מותר עכ"ל.

בעניין מי ששכח טו"מ והשלימו אחר שומע תפלה ואח"כ שכח יעלה ויבוא אחר שאמר ברוך אתה ד' אם יאמר למדני חוקיך

ובשערי תשובה סימן תקפ"ב הביא מחלוקת האחרונים בזה ונראה שהכריע שחוזר ומתפלל שנית ולא יצא יד"ח וכ"כ במטה אפרים שם.

וכן נראה מדברי המ"ב סימן קפ"ח ס"ק כ"ט שכתב שם שבר"ח שחל להיות בשבת ושכח של ר"ח אינו חוזר אבל אם שכח גם של שבת ולא נזכר עד לאחר שפתח בהטוב והמטיב וחוזר לראש בהמ"ז בשביל הזכרה של שבת אז צריך לומר עוד הפעם גם יעלה ויבוא דבהמ"ז הראשון נתבטל לגמרי, עכ"ל, ומבואר דבאלא אמר רצה נתבטל ברכת המזון הראשון לגמרי והכי נמי אינו יכול לברך של שבת לעצמו ושל יו"ט לעצמו שכל שצריך להזכיר שניהם כל שלא הזכיר אחד מהם הרי הוא כלא התפלל.

אמנם כיון שיש מן הפוסקים דס"ל שיכול לומר תפלה אחת עם יעלה ויבוא ותפלה אחת עם טו"מ א"כ נראה שיאמר למדני חוקיך שהרי יזכיר יעלה ויבוא בתפלתו במקומו לכתחלה שהרי אע"פ שהזכרת טו"מ בתפלה זו לא היתה הזכרה במקומה לאלו הפוסקים אבל הרי יכול להתפלל תפלת ר"ח לחוד גם בלא טו"מ ושפיר יוצא בזה לכתחילה. **אבל** באמת בטו"מ אפשר דחמיר יותר ובלא טו"מ אין תפלתו תפלה כמש"כ הגר"ח וגם רוב האחרונים ס"ל דאינו יכול לחלק תפלתו לשניים וכמשנ"ת וא"כ הרי בתפלה זו שבלא"ה סומך על הראב"ה שפיר יוכל לסיים הברכה ולומר יעלה ויבוא אחר המחזיר שכינתו לציון.

בענין השוכח להזכיר טו"מ ויעלה ויבוא ונזכר בברכת מוידים אם יכול לחזור לרצה ולא לברך עלינו

יזכיר במקומו בדיעבד ייצא יד"ח וכמו כל היכא דעליו לחזור לברך עלינו דבדיעבד אם חזר לשומע תפלה יצא יד"ח.

אבל באמת יל"ד אם ישאל על הגשמים קודם שיאמר רצה שנית עלי יהיה לחזור לברך עלינו ואם עקר רגליו יחזור לראש התפלה, דהרי הוא כאמר שאלת גשמים בברכת רצה, משום דכיון שכבר התחיל רצה הרי הוא עקר משמע קוליו ואע"פ דחשבינו ליה כעומד ברצה אבל כבר עקר משמע קוליו, וגם אם נימא שהחזיקו יעלה ויבוא חשיב כאלו לא התפלל מכל מקום משמע קוליו כבר עקר.

וישמעתי שישאלו מקמייה הגאון הגדול ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל מה הדין בשבוע יעלה ויבוא ברצה וכבר התחיל ואמר 'מו' הדיינו תחילת תיבת מודים ולא אמר מודים אם יכול לומר עדיין יעלה ויבוא, ולכאורה במה שאמר 'מו' לא חשבנינו ליה כהתחיל בברכת מודים אבל מ"מ כבר עקר מברכת רצה, וכיון שעקר מברכת רצה תו אינו יכול לתקן עצמו ולומר יעלה ויבוא וחוזר לרצה.

בעניין תפלת ערבית רשות בליל שבת

בזמנה ניהא מה שהוצרך הרמב"ם לפרש אמאי מתפלל של שבת בערב שבת משום דתפלת ערביה רשות אין מודקדקין בזמנה דהוא משום דבאל"ה קשה איך מתפלל תפלת שבת ועדיין אינו שבת אבל משום דתפלת ערביה רשות אין מודקדקין להתפלל תפלת שבת בזמנה בשבת אלא מתפלל אותה בערב שבת.

אכן לשון הרמב"ם שכתב אין מודקדקין בזמנה נראה שהחסרון הוא בזמן והתפלה ולא בטוס התפלה ולמושג"ת החסרון הוא בטוס התפלה, אבל אפשר דכיון שזמן התפלה של תפלת שבת הוא בשבת ולא בערב שבת להכי כתב דהחסרון הוא בזמנה ומושג"ת דתפלת ערבית רשות אין מודקדקין בה.

והנה האי טעמא אצטריך להמתפלל של ר"ח בערב ר"ח ואומר יעלה ויבוא ולכלי עלמא אין תוספת ר"ח או המתפלל מפלג המעשה בחנוכה ופורים ואומר על הנסים אע"פ שעדיין אינו חנוכה ופורים והוא משום דאין מדקדקין בזמנה.

יבואר דמדרבנן אית ליה להרמב"ם תוספת שבת אבל אינו אלא לאיסור מלאכה

הנהגה בביאור הלכה סימן רס"א שם כתב דמדובר גם להרמב"ם יש תוספת שבת דרמשומע מהודיג משה שדביא שם ולאורה א"כ למה לא יתפלל של שבת בערב שבת משום תוספת שבת כמו שכתבו התוס' ולמה הוצרך למעטא שתפלת ערבית רשות.

ואפשר דאפי' אי בעינן לרוסין מחול על הקדש מדרבנן אבל אינו נעשה שבת מדרבנן שאין התוספת אלא לאיסור מלאכה וכדיליף לה מתקיעות שתקעו להפריש העם ממלאכה אבל אינו מדין תוספת ושבת שחייל עליה קדושת שבת להכי הוצרך הרמב"ם לכאר אמאי מתפלל ערביה של שבת בערב שבת דאפי' שקדושת שבת אסתי לא חייל עליה משום שתפלת ערביה רשות אין מודקדקין בזמנה.

ובדרך אגב חזונו הדומם ס"ל דתפלת ערבית דליל שבת רשות, אבל יעוין בסדור בית יעקב בליל שבת שבתה שנהרמב"ם משמע שתפלת ערבית של ליל שבת דוברה דהנה הרמב"ם פ"ט מהלכות תפילה ה"ט כתב בערבו וכו' ומתפללין בלחש, וכשמזמלימין אומר קדיש והן נפטריין, ואינו חוזר להתפלל בקול ערום ערבית לפי שאין תפלת ערבית חובה לפיכך לא יכרך זה לבטלה שאין כאן אדם שיתחייב בזה כדי להזוין ע"ד.

די דלא מחייב ליכא ע

אנו מוציאים, וא"כ בתפילת ערבית דליל שבת שתתקו חכמים לברך מועין שבע כדי להוציא הרבים ידי"ה תפילה וכמנ"ל בביאור הגר"א סימן רס"ח בכוונת האומנים, ע"כ תדפלת ערבית דליל שבת חובה היא, ודאי נימא דתפילת ערבית דליל שבת נמי רשות אף הי"ן מוציאים יד"ו וזוהא אנו מחוייב בדבר, וע"כ תדפלת ערבית דליל שבת חובה תפילת מוציאי הי"ן את הרבים יד"ו תפלה, אבל כל זה לא כמנ"ל הרמבם"ם להדיא שגם בליל שבת תפילת ערבית רשות.

ס"ט לבית המדרש
נענה רשומותיה כל כריעה ודבר נתר
חדשיו ככיתותיו, ע"נ.

במקום נתר דא רביא דמנע וכן הוא
נארה שבע פעמים עד גמרו
עשו ארבעה חלקי' דא הוא
היה שבע פעמים הרבה"ה כמנ"כ

עליו קדושה וזכר לביון בתפלתו, וכמו כן שתוכל תפלתו לעלות למעלה
במקום קדושה שבמקום, אלא אדרבה הוא מוכבד מקומו ובכל מקום
שהוא תפלה תתקדש המקום ממנו, ולא שהוא תתקדש ממקומו, וזה
נארה. אבל לא ששבעה מקום הוא מורה שצריך סיועה קדושת המקום
שיעורו לו שלא יכלהו בתפלתו במחשבת דעין, וסמיעי לו שתוכל תפלתו
לעלות למעלה, לא מורה שהוא ענוי.

הוא נמי מי שבא להתפלל בבית הכנסת בעשרה חזרות מראש בעצמו
 ואינו סומך על חזן שתקבל תפלתו אלא חזר חזרה אחרת והתחיל
 ולקרן שנים בחדר, צבור מתקבצין יחד להתפלל.
 ולפי' יש מועלה מיוחדת בעשרה שבאו מולם לבית הכנסת להתפלל ולא
 שנסמך יחד במקרה שבוהו אין מראין בעצמם על רצו להתפלל אלא
 בציווי דוד.

ואין תפלתו ראויה להתקבל אלא עתה ועתה נתנו ובה' נופא שכינה

וכן המתפלל בבית הכנסת שהוא מקום השואת השכינה הר"ר מורא

שצריך סיוע של קדושת בית הכנסת ומורא על התפלה ועתה, שהם

אינם בש"ש צ"י ס"ק ט' ישתדל ויבאר להכנת בית הכנסת על

הציבור ודיוק כבוד כס"ח בית המדרש קמבע קמבע קדוש ודיוק מביט

הכנסת ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת ובית המדרש דיון שהם

הוא המקום שבו נמצא השכינה ובה' נופא שכינה

קבעו גם ללמוד התורה קדושת היום כחלק מאחד ומצוה להתפלל בו ובניו בלילה. המדרש מפרש שקבעו ללמוד הדינים ערב מברך עם ומנצח שתפלה בבית המדרש מעלהו ויתר מברך עם והרי מבטלים בית המדרש בשביל ברך עם כדאיאלה בגמ' ברומח דף נ"ג כ"ש בשביל להתפלל בבית המדרש, וזה"ק"י יתן ששכח להתפלל בבית המדרש ברך עם כביתוהלא ותתקבל פלגתו ושועתו וסיעה יבנה בית מקדשו ותפארתו במהרה במינו אמן.

אם היא זוכה לעלות למעלה עולה היא דרך בית הכנסת רמיכאל הכהן הגדול העליון מקריב אותה למעלה אבל כשכל ימיו או רוב ימיו לא בא לבית הכנסת איך תעלה נשמות דרך שם והקומקום הזה הוא לו מזכרת עון ונשמתו משוטטת בין הקליפות וזה שאמר הכתוב לא הבאת לי שנה עולתך וזבחך וזבחך לא כבדתי כי ידוע שהתפילה היא במקום תמידן שה עולתך לא הבאת לי שלא הבאת קרבנך נשמות השראת השכינה בבית הכנסת רק התפלל בבתו וזאת שהתפילה נפסלת בפסול חוץ למקומן וזבחך פירוש וזבחך בשעה שהוא נזבח בשעת מיתתו גם כן לא כבדתי כי אין הנשמה עולה למעלה כי אסם מקום לעלות ומכ"ש אותו שבאים לבית הכנסת ומישיחין שיחה בטלה וריב לי עם בעלי הבית המדרש שפרקו כבדו הריבה עלי.

נשאלתי במי ששכח לומר ט"ו ויעלה ויבוא ונזכר כשעמד במדדים שלא הזכיר את שני ההזכרות הנ"ל, ומעיקר הדין היה עליו לחזור לברך עליו דהיי טעה בזה ובה דחזור לברך עליו שהרי לא הזכיר ט"ו גם בשמע קולנו, אלא ונכתפם השואל דכיון שעליו לחזור לרצה מצד מה ששכח יעלה ויבוא א"כ נמצא דכעת הוא עומד לפני רצה שהרצה שאמר בטל וכשעומד לפני רצה הרי יכול להזכיר ט"ו במקומו [אפי' ששכח תוכ"ד], וא"כ יזכיר ט"ו במקומו ומשין לומר רצה ויעלה ויבוא ולא יצטרך לחזור לברך עליו.

אמנם כל זה אינו, דפשוט דאינו יכול לומר טו"מ במקומו אלא עליו לחזור לברך עליו, ומתרה טעמי ראשית הדנה דרין הוא אמר טעם אלא אמר טו"מ בברך עליו הרי הוא מזכיר בשמוע תפלה ואם טעה כזה ובוהו חוזר לראש, וכאן הרי הוא טעה בזה ובוהו ועליו לחזור לברך עליו אלא ומחמת טעות אחרת הרי הוא אמר רצה וכעמוד לפני דמיו, אבל משום הטעה בזה ובוהו כבר נתחייב לחזור לברך עליו ולחכי' אינו יכול לשאול על הגשמים עומד, אבל להאי טעמא אלא

כתב ה'

סג הרמב"ם (פ"ג מדה"ל תפילה ה"ז) וז"ל המתפלל תפלה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל אותה בזמנה, ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדרך אחר שעלה עמוד השחר יצא, ויש לו להתפלל

תפלות ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן תפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלות ערבית רשות אין מוקדקדקין בזמנה, עכ"ל.

הנהגה: מש"כ שמתפללין אותה קודם שתשקע החמה משום שהיא רשות אין מדקדקין בזמנה כבר תמרו האחרונים הרי בגמ' אמרו שמתפללין של שבת בערב משום דקי"ל כר"י דס"ל דערבית מתפלל מפלג המנחה ובכל ערבית קאמר ולמה כתבה הרמב"ם בערבית דמוצ"ש וליל שבת ולמה נתן מעט חדש לזה משום שהיא רשות אין מדקדקין בזמנה.

הנה בתוס' פסחים דף צ"ט ע"ב כתבו דמתפללין של שבת בערב שבת משום תוספת שבת ומזין דקבלה לשבת יכול להתפלל של שבת בערב שבת, וקשה לכאורה הרי בגמ' אמרו שמתפללין של שבת בערב שבת משום דקיי"ל כר"י דמתפללין ערבות מפני המעשה.

והדאמי בני יקדי האנן ר' יעקב שליט"א דאפשר הדווצרים התוס' לכך משום דאנ"פ שזמן תפלת המנחה מופלה המעשה אבל כיצד הוא יכול להתפלל של שבת ועדיין אינו שבת ולכן אמרו דמשום דקבלה לשבת מבעוד יום לרחי' מתפלל של שבת אבל בלא קבלת שבת נהי שהוא זמן ערביה אבל אינו יכול להתפלל תפלת שבת אם אינו שבת.

יבואר שהרמב"ם לית ליה תוספת שבת

וּלְפִי אִפְשָׁר לִפְרֹשׁ בַּדָּעוּת הַדְּרָמָ"ם שֶׁהוֹקֵשָׁה לִקְוִישֵׁי הַחֹסֶם אִךָ הוּא מוֹתַפְלֵל שֶׁל שְׁבַת בְּעֶרֶב שְׁבַת הָרִי אֲבִינִי לֹא חִילְיָה עֲלֶיהָ שְׁבַת וְאֵעִ"פ שֶׁהוּא זְמַן תְּפִלַּת עֲרִיבַת אֲבֵל אֵין הוּא יוֹכֵל לְהַתְּפַלֵּל שֶׁל שְׁבַת וְהוּא אֵינוֹ שְׁבַת.

והרמב"ם אינו יכול לחרוץ כהדושה' שמשום שהוא מקבל עליו שבת להמי מתפלל של שבת בערב שבת שהרי הרמב"ם לית ליה תוספת שבת כלל ורק ביה"כ ס"ל דאיכא תוספת לגבי עיני ולא לגבי איסור מלאכה כמבואר ברמב"ם בהל' שביעית עשור וממבואר בבאור הגר"א סימן רס"א ובבה"ל שם בד"ה יש אומרים.

ולחמי הוצרך הרמב"ם לבאר איך מקדש קידוש ויום בערב שבת בלא תוספת שבת וכתב בפרק מט מלילות שבת הלה: וא"ל שי' לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום איך על פי שלא נוספה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום איך על פי שעדן היא שבת, **שמנחת אברהם לאמרה בין בשעת מניחת** **היצאית בין קודם לשעה ארבעה**, ע"ל, וא"ל דעמא דמקדש מבעוד יום איז משום שיקול לקדש סמוך לשבת אינ' עשויין לא נכנסה חצו ומשום דלית לה תוספת שבת דלחיי דמקדש לכל.

בעניין מעלת כתיבת ס"ת לבית המדרש

וְדַרְשֵׁיהָ אָמְרוּ לָהּ לִמְחֹר אִי לֹא אֵיתְרַחֲשִׁי נִסָּא סְכִיתִין, ע"כ.

היוצן דכל כריעה של ר' אהרן בר יעקב נטר דוד ויצאן דענינו וכן הוא
בכבריות של יעקב לעשו דכתיב וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו
ויד אחיז ויחליף לא השתחוה יעקב לעשו אלא השתחוה להקב"ה והוא
די להבנינו כחו של עשו כעורו לעשו שבע פעמים להקב"ה במשכ"ב
והיה הקדוש ונפלו שבע כחות של עשו ובטל ממש, וא"כ כריעות דר'
יעקב במוציא היו נפלים הרבה בקדושה לבטל כחות דעשו אבל משום
כבוד ציבור הדין מקצה ועולה והיון מעלת וגדלות כבוד ציבור, שדרא שלא
דברות בכריעות השתולשו אע"פ שישול להשיג על דם עבדים גדולים.
נהנה מעלת הציבור הוא משום דכל כי עשהו שביע שדרא ומתקבלת
תפלה כחשביה בעיניה אבל יש לומר דבנקום שמתקבים לתפלה
דדי כל אחד מוהפללים מביע שאין תפלתו ראויה להתקבל אלא
אע"פ שדרא הוא מראה מדת הנכנות וענותותו ובהו נפא שביע
ר' אהרן ויצאן שותקתא לפתו.

ומוצא בה מציא בצל"ח ברכות (דף ו') על הקובץ מקום תפלתו ומזכיר עליו זה חסדו זה עניו, וכתב ו"ל ויש לדקדק מה ענה שייך הוא וקובץ מקום תפלתו ואם יש בו טרחה שצריך לילך למקום ההוא ולקרותו צדיק ואז חסד, אבל ענה לכאורה לא שייך בה. ונראה שצריך טעמו של קביעת המקום לפי שהמקום הוא מין שחפץ שם זה המקום קדושה, ושוב שנחפץ שם שנית קדושה המקום מסייע שתקבל תפלתו. והנה מצינו בתנעית דף כ"א ע"ב שאמרו לא מקובל אדם מכלל אותו אלא מכלל אדם מכלל אדם, וא"כ המתנהג אומר שהוא אדם גריד שנקמוס רכב אותו, והיינו שהמקום מסייע לו להשגות

הדרוש ה' כתב וז"ל כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכו התפלל נקרא שכן ער ברכות דף ח' ע"א ואף שמתפלל במקום איהו בית מגוין שאינו דומה קדושת בית הכנסת שהוא מקדש והקב"ה מצוי בו ושואדם נכנס לבית הכנסת יצר הרע נעקר מליבו ודומה לקדושת ארץ ישראל והתפלה עולה למעלה במסלה העולה בית אל כי השר אין לו שליטה אלא בית הכנסת משא"כ שמתפלל בבית חשודם כל המעלות ומכל יסוד אין אלא מתפלל ביחודי כל מגוין ואף עונושו מרובה וכו' עכ"ל.

הדרוש י' ואחרי ההרב וכתב וז"ל והנה הרבה מניי הקהילות שמתפללים יחיד ואומרים חיים והגלים ידמות לרעו אצלנו ולא יגעו וילך לבית השמונה יגעו וזאת הסיבה וזאת הסיבה שבודאי ישועת מיתתם לא שגמרו רוצה לעלות למעלה על מנחתם וכו' ע"ל וכתבנו שם והנה אשמה

מתוך דרשה בקידוש שב"ק שחרית לרגל תחילת
כתיבת ס"ת בבבב"נ אשכנזי גני גאולה

שְׁמֹעֲתִי מִתְּהוֹמָתָה הַגְּדוֹלָה ר' חיים קרְיָאוֹרִיט זצ"ל שֶׁאִמְרוּ בְּרִבְכֶּם סֵפֶר תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לְקִיּוּם בְּיִרְשָׁלַיִם הִנֵּה אֲנִי בֹאֲמִינֵךְ (ד"ס), לִשְׁלֹחַ לָהֶם בְּגִלְגֵּל הַחֶלֶם מִחוּץ לְקִירוֹת בְּחוּמֵיכֶם אֲתָא בְּצִיּוֹר אֶל הוּא בִּידֵהָ אֲתָא לְיִשְׁרָאֵל ר' יִצְחָק נִפְתָּא אֶל הוּא בִּידֵהָ אֲתָא שְׂאִיל ב' מִשְׁנֵי וּפְשִׁטָּהּ מִבְּרַת ד"ר אֲדָר שְׂמוּאֵל ב'ר חֲמֵצִי א"ר יוֹחָנָן ס"ת שְׁדֻסְךָ יִרְעֶה אֲחֻת אֵין קוֹרִין לְבֹא אֶל תְּהוֹמָתָה אֵין הָרִם מִבְּרִיתָהּ הֵא אֶל מִדְּבָר מִשְׁנֵי כִּלְדָּה רִבְהָ וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תַרְיָה אֵין קוֹרִין בְּחִזְמִישֵׁן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִשְׁנֵי כִּלְדָּה צִבּוֹר, ע"כ, וּמְבֹאֵר דִּנְעִנֵה שֶׁל תִּבְרַת ב' לִבְתֵּי הַכְּנֶסֶת הוּא עֵינֵי שֶׁל כִּבְדֵּי צִבּוֹר, וְהֵנָּה אִמְרוּ בְּנֵי בְּרִית (דף ל"א) אִמְרוּ תֵּנִיא אִמְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה כִּךְ הִיָּה מִשְׁנֵיהּ שֶׁל רַבִּי קִיבָאֵם שְׂטֵהִיָּה מִתְּפַלֵּל עִם הָעָם בְּרִבְכֶּם וְעוֹלָה מִפְּנֵי מִדְּבָר צִבּוֹר וּמִשְׁכֵּהוּהָ מִתְּפַלֵּל בֵּין לִבְנֵי עַצְמוֹ אֵין מַעֲדוֹ בְּחִיּוֹת ז' וּמְבֹאֵר שֶׁל מִדְּבָר אֲחֻרֵי וְכֵן לִבְנֵי מִפְּנֵי כִרְעוּתָהּ וְהַשְׁתַּחֲוִיָּתוֹ ע"כ.

ומבואר שבשגל כבוד ציבור אלו היה ר' עקיבא מאריך בבריעות והשתחויות אצ"פ שבבריעות אלו היה יכול להשיג השגות גדולות וכל זה משום כבוד ציבור.

ותבא ראה מה אפשר להשיג בבריעות והשתחויות דהנה הגב' בקדושים (דף כט:) אמר כי את דרב יעקב מריה דרב הוא בר יעקב שהעדרה אבה לקמור דאביי כי אתא חזיה דרב הוא מיתרחק ממנה ואי לאו דאביי מיתרחק מרב הוא דאיוולא אגא שמע אביי דקא הוה חזי חזי חזי ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילי בתרין אפי' בימאס הוו מיתרחקו אמר לוו לא ליתוב ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש נסא על בת

וּבְדִרְוּשֵׁי צֶלֶ"ה דְּרוּשׁ ר' לֵעֶזֶר יִמִּי תוֹשֹׁבָה בְּתוֹרָה כֹּתֵב וּז"ל כִּי עֵינֵךְ הִתְפִּילָה וְשִׁמְעֵתָ עַל יְדֵי קְדוּשַׁת הַמָּקוֹם וּבַעֲנוּנוֹתֵינוּ הָרַבִּים תִּפְשֹׁט הַהֶמְגֵּה אֶת הַלֵּשׁוֹן מִנִּינִים אִישׁ אִישׁ בְּבִיתוֹ קִמְעַן כְּגִדּוֹל אֵין מוֹחָה וְאֵין מוֹשָׁבֵם וּבִבְתֵּיהֶם אֵין שְׂרוּחִיהֶם עַל עֲשֻׁרוֹתָם וְעַל דְּמָה לְקִלְפוֹת מִזְיוֹקוֹת מִשֵּׁם וּלְדוֹר וָאֵם עַתָּה יֵד שֶׁם אִדָּם כֶּשֶׁר מִי יוֹדַע לִפְנֵי כֹמֶה שֵׁיטִים מִי הִיָּה רַ? שִׁנְיָה הִכִּי שֶׁם תֵּהָא תְּפִלְתּוֹ וְשִׁמְעֵתָ וּבִמְקוֹם שֶׁמִּדְּבָר כֹּל הַיּוֹם נִדְבָרִים מֵאַיִץ אֶת רַעְיוֹהוּ שֶׁפֶת חֲלָלוֹת וְשִׁקְרִים וְלִשׁוֹן הָרַע וְלִצְנוּת שֶׁם מִתְפַּלְלִים בְּמִשְׁכָּנֵינוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת הַמְּגוֹדֵשׁ מְעוֹלֵם וְנֹכַח בְּקִדּוּשֵׁה לִשָּׁם בֵּית הַכְּנֶסֶת וְלֹא עוֹדֵד אֲלֵא שֶׁנַּעֲשֶׂה הַטֶּפֶל עֵינֵךְ וְשִׁפְחָהּ כִּי תִירֵשׁ גְּבוּרָתָהּ וְהוֹמַנִּיּוֹת מִלֵּאִים רַבִּינִי נִסְיוֹת וִיקֻנִּים מֵאֵין אִישׁ וּבִמְנוּנִים מִלֵּאִים בְּחוּרִים וכו' ע"ל.

לרפואת ר' יעקב צבי בן רויזא שושנה בתושח"י

עליו נשמרת היקר יקרים ר' יוסף בן סטי ז"ל שהיה מאיר פניו לכל אדם נלב"ע ליל שבת א' דר"ה תשפ"א. ולע"נ הרה"ג ר' מנחם מנדל ב"ר טוביה זצ"ל נלב"ע ט' בסליו תשע"ט. תנצב"ה.